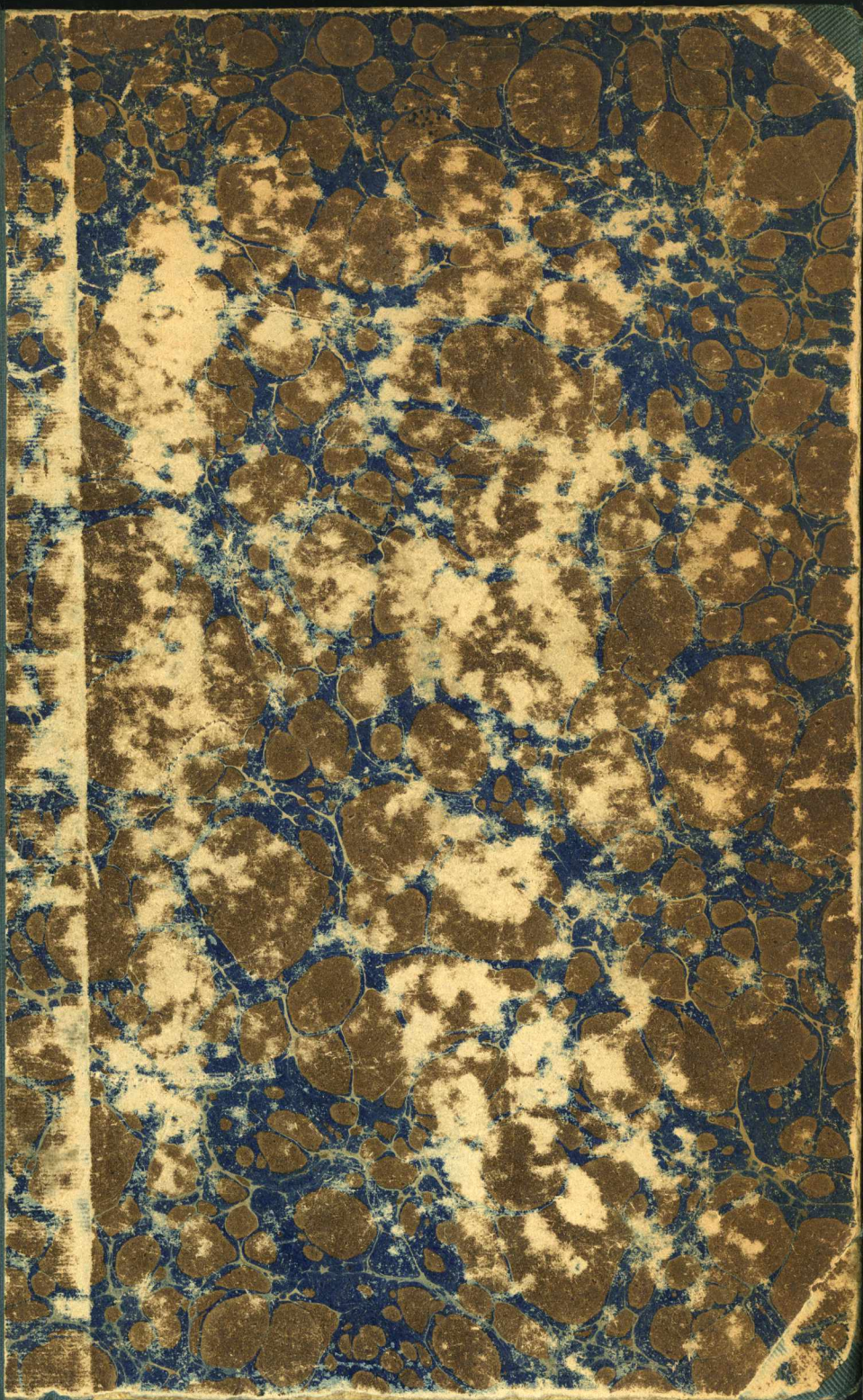


Politikai
röpiratok.

93.



93

714

KISÉRLET

AZ

ÁLLAM KÖRÜL.

4.

Az állam természetes kormányzói — az ország
bölcsői — elővonattak a homályból.

Lün-jü II. 20, 1.

PEST,

MÜLLER GYULA BIZOMÁNYA.

1861.

KISÉRLET

ÁLLAM KÖRÜL

az állam gazdasági közege — az ország
gazdasági közege — az ország
gazdasági közege

1887

MILÁN GÖTTSCHEW

1887

56.

KISÉRLET

AZ

ÁLLAMKÖRÜL.

Az állam természetes kormányzói — az ország
bölcsei — elővonattak a homályból.

Lün-jü II. 20. 1.

PEST,

MÜLLER EMIL KÖNYVNYOMDÁJA.

1861.

KIRALYI

ALL. H. U. L.

Dr. BALLAGI GÉZA.

As the name of the author is not mentioned in the title of the book, the name of the author is not mentioned in the title of the book.

1881

1881
KÖNYVTÁRSÁG
1881

Kísérlet az állam körül.

A nép csak akkor kezd létezni, midőn bizonyos fokát elérte a műveltségnek. Addig az államférfi egyedül az éretlen tömeget tarthatja szem előtt, noha — legyünk meggyőződve — meglehetősen erkölcsi romlottságnak adná jeleit, ha ezért tőle valaha elakarná vitázni a felség jogait. Nálunk a legújabb választások eredményei nem mindenütt elégitenek ki; sőt egynémely megyében a tisztí névsor hallatára a túlvérmes részt tünődés fogta el, mert nem látá eléggé erős kezekre bizva az előkészítés munkáját, — a higgadtabb pedig megbotránkozott. —

A mélyebb belátás dolga volna új ellensúlyozását kísérteni meg a hatalmaknak, s ez által ütni helyre a csorbát, minőt bármi módosítása is a municipiumnak egy felelős ministerium ellenében az eddigi mellett, még mindig maga után hagyandott: az ügy mentve van, mihelyt kibékült a közvélevény a gondolattal, miszerint máskép is nyilvánúlhat a népfelség, nem pusztán holmi ittas kortesek ékteleen lármájában.

Egy államtanács az ország hatvan elsőrangú szaktudományos képességéből sikerdús megoldásnak ígérné meg alapját, hahogy szabadelvű kölcsönviszonyba bocsátatnék a törvényhozó tstülettel. Nem akarunk „Tribunát“-t, sem „Sénate Conservateur“-t, hanem valódi „Conseil d'État“-t, melytől eredjen minden indítvány az ország dolgaiban: csak az égető szükségletek, a háború kérdésében hozhatná szőnyegre a képviselőház óhaját, minden előzmény nélkül. Különben csak sürgetnie szabadna az államtanácsnál a bill elkészítését.

Mégsem szeretnék a háttérben egy „Corps législatif“-ot, mely a 18-dik brumaire izlése szerint csupán „igen“, vagy „nem“-mel fogadja el az eléje terjesztett törvényjavaslatot. Hanem vigye át három szónok a billt a képviselőházba, tárgyalja ott végig tüzetesen, s ha a képviselők egyszerűleg elvetni vagy elfogadni nem akarják, vigye vissza az ott kívánt módosítás betudtával, hogy az államtanács megvizsgálja, vajjon nem ütközik-e szakavatott nézpontokba? Ha nem, úgy a képviselőház határozata a királyi szentesítésön kívül a felsőház szükségképi támogatására várna csupán; — ha igen, úgy háromszori módosítástól függesztetnék föl az államtanács és képviselőház kiengesztelődése, mi ha létrejönni nem bírna, az államtanács kétharmada új tagokkal pótolatnék ideiglenesen a megyék tanácsa kebeléből (melyekről alább) az ülészek végével, melynek elérkezéseig a keresztül nem ment billek elhalasztatnának, ez sem segítvén a bajon, a képviselők kétharmada frisítenék föl újakkal a megyei képviselők választottaiból, kik, mint alább látandjuk, honn örökös megyegyűlést képeznének: s ez, ha kell, az ülészek bezártával háromszor ismételtetnék, mindaddig mig csak e két testületnek egymást váltogató ujrászületése által a törvényjavaslat keresztülmenne. — E vitály eldöntésével a rendes tagok helyeiket visszafoglalnák, az ideiglenesen felküldöttek pedig megyéikbe visszatérnének. — Ellenkező esetben pedig végkép mellőztetnék.

A felfrissítés e rendszabályát szeretnék a népfelég nevében az elméletnek fenntartani, gyakorlatban a kérdés az első 3 módosítás után eligazítottnak tekintetnék, királyi közbevetés segélyével.

A felsőházat nem illethetné a jog meggátolni hogy a képviselők által hozott határozat egyenesen a király elé terjesztessék szentesítés végett. Szabadjon e testületet tisztán állambölcséleti szempontból olyba tekinteni, mint valamely szükséges roszat, vagy inkább — ha nem szolgálna tárgyúl a megütközésnek e kifejezés — valamely szükséges fölöslegest, melyet ha ki eltörülne nemzedékekre megszorítaná szívet, e fényszomjas nemzetnek. Mint ilyen, ragyogványt kölcsönözne a törvényhozásnak, a nélkül, hogy az oligarchia rovására megszorítaná a felséges nép jogait. Mert mi azt

hisszük, egy nemére teszünk szert a bölcsességnek, ha megtanuljuk miként lehet kellemes, de értelmetlen önámítgatásban ringatóznunk, ha egyszer nem merünk erőt venni gyöngéinken. Pedig a magyarság rövid idő alatt nema szelleméhez mértnek fogna hirdetni egy alkotmányt, mely nem nyitna utat a hercegi díszfogatoknak a netán Dunaparti Capitol homlokzatához. Ezért az országnagyjait nem örömet hagynók ki az állam alakoskodásabiól. Ugyancsak a felsőháznak tisztje lenne a törvényhozótestület végzéseit egy fölírat kíséretében a királynál támogatni. Leérkezik a királyi szentesítés, úgy a felsőházban fogna az immár hozott törvény az ország peesétével elláttatni, újból fölolvastatni, hogy alkalom nyíljk a főurak számára annak ünnepélyes érteményezésében kimutatni honszeretetőket és ékesszólásukat, — a népnek pedig méltó helyről nyerni a magyarázatot: ha nem, úgy ujítsa meg magát a törvényhozó testület léirt modorban, szükség esetében háromszor: azaz halasztassék a törvényjavaslat szőnyegre hozatala ugyanannyiszor, ha kell, a következő évre, ha ekkor is „veto“-val találkozik, legyen a törvényjavaslat legutóbbi alakjában törvényt, s az országnagyok főnöke — nem bánjuk a hercegáldornagy, — nyomja rá az ország' peesétjét. Mihelyt ez megvan, még mielőtt az érteményezés a felsőházban megkezdetnék, az államkormány elnöke, — a nádor — az intézkedéseket a ministeriumokhoz megteheti.

Utóbbiak kezeljk kizárólag ez esetben a végrehajtó hatalmat, s közlekedjenek a megyék hason szaktekintetekre emelendett kormányaiival. Mi ugyanis a megyében egy az államnak teljesen megfelelő képet vágyunk kikerekíthetni: sőt a körvonalakat keresztű vezetni a járason, le egész községekig.

Különben ez intézmények szerencsés föltéteitől függne, érdekes-e azok kedvéért a nemzetnek multjával ennyire szakasztani —? Azért úgy kellene megvalárdítani ez államtestek eszméjét, hogy a nép ne érezhesse magát előbb utóbb megcsalva. Pedig mily könnyen költhetnének bizalmatlanságot formák az elfogúltban, melyek mögé bújni európaszerte eddigelé csak a zsarnokönként szokott! A mindenható tábornok a Siéyes megpendítette neveket meghagyta, egyedül

a „Grand Électeur“-jelző émelyíte el szemben a diadalkoszorúza legiókkal: mégis mennyi biztosítékot tartott fön az abbé alkotmánya a népfelség számára, levén „une constitution des modérés, propre a finir une révolution et a asseoir un peuple.“ Másfelől mily kevés fáradságba került Bonapartének a formák folytatása mellett azt, hogy ugyanazon történetiró szaváival éljünk, a szolgaság alkotmányává aljasítani! Nem értjük Lord Broughamot, midön képes lenne elhitetni, hogy e rendszer azért bukott meg, mert nem lett volna egyéb egy „impracticable and absurd scheme“-nél, a helyett, hogy nemes barátaival együtt annak fürkészésébe ereszkednék, hova fejlődhetett volna ez agyszülemény, ha a Castiglionei hős szuronyai előtt a „Sénat“-ba nemcsak hízeltgök mernek belopódzni, ha a tribunok parancsóra eszméletöket nem veszítik, ha a törvényhozók parancsóra elnem némúlnak. — Az államtani írók egyáltalán készek valamely alkotmányt gyakorlatiatlannak bélyegezni, mihelyt némi szabatosabb vonásokat — hogy ne mondjuk, szépészeti igényeket hozand kilátásba. Szokás szerint ragyogó agyrémről beszélnek ilyenkor, mely magában véve remekmű ugyan, de — csakhamar sajnálkozásra fordítják bámulatjokat s gúnyajakkal érintik az idővesztéséget, melyet egy ily mű szerzőjének okozhatott. Mintha csak a természettudományok terén volna dolguk egy elmélettel, hol a tudományos niveau fegyvert ad kezünkbe káromlással vádolhatni mindazt, ki a priori rendszert hirdet.

Honnét e negéd?

Honnét e lelkismeretlenség?

Ha az államtanács tagjait egy testület szemeli ki, mely a nemzet legjobb részét könnyen magába kebelezhetheti, nem jár veszedelemmel elvenni a kezdeményezés jogát akár népképviselőktől akár a koronától. Magyarországon — bátran elmondhatni — az íróikarnak érdemei nagyobbak, mint a szárazföld legtöbb államaiban; mindenek fölött pedig keveset lehet tartani attól, hogy csak egy percre is megszűnjék vezényleni a közvéleményt. Az akadémia, bármi szegényes legyen is multja a tudomány dolgában nyugati párvonalok mellett, bir mindenesetre fölmutatni több nevet, melyeket örömet ismer el

a nemzet törvényhozásnál nélkülözhetleneknek, — férfiakéit, kiket nem fogna kihagyni a magyar egy netán fölállítandott Areopágból.

Szándokunk megkísérteni annak kimutatását, hogy lehetne az éretlen tömegnek kitalálni a legbiztosabb gyámságot: népnek mely meg van áldva bőven értelemmel, de mely örökké csak vasárnapot ül, és nem tud olvasni, szószólókra van szüksége, kik tudják minő eszmék foglalkodtatják a polgáriasult világot pillanatról pillanatra s kiknek egyúttal inkább legyen nagyravágyásuk szerzett nevéket benem mocskítani, mint holmi közép kereszteteket agghatni mel-leikre. Ez érdemnyben becsben tartjuk Montesquieuxt, midőn kívánja, hogy a népképviselői — ilyeket akarunk látni az államtanácsosokban is — érezzék miszerint nem fejedelmi intézkedés, de oly tulajdonok jogosítják föl őket szerepökre, melyek személyökben advák, s attól elválaszthatlanok. Az államtanácsba tudomány kell. Keresse föl az akadémia a képeseket, mint az irodalom kincstárnoka. Mert noha korántsem vagyunk hajlandók hinni, miként minden tehetség honunkban, vagy minden ismeret a Trattnerház falai közt található föl csupán, föltehetünk anyi nemes érzést tagjairól, hogy nem nagy fáradságukba kerülne a szükséges számot lappangó erő-
kel pótolni. Tudniillik 120 jelöltnek megnevezhetőség az akadémia fölajánlhatná egész személyzetét, a külzéléket pedig a szakosztályok tarsítanak hozzá, a már vagy irodalmilag föllépett nevezetességekből, vagy a képzettségökről amúgy is méltatott akár hivatalviselt akár parlagon heverő tehetségekből. A szépirodalom hőseire nem volna ugyan a billkidolgozás oly mérvben rászorúlva, mint a jog- s törté-
net osztályaira, de azért diszere válnának a magyar államtanácsnak az Aranyok, Jókaik, és Jósikák: más részről a költőkben leggyorsabban támadnak az ötletek, minők néhányszor Albion törté-
tében Europa, bámulatára mentek valósulásba. De a természet és menységtni, ugy szinte a hadtani osztályok döntő jutalékot szol-
gáltatnának már a dolog természeténél fogva. Hisz azállamtanács lenne kutfeje az ország szellemi, erkölcsi és anyagi emelésére minden lendületnek; — hisz az államtanácsnak lenne tisztje pótolni a trónon a porosz III. Frigyes Vilmosokat, a bajor I. Lajosokat.

Egy tudóskar az emberi ismeretek valamenyi nagy ágából, jobban is kimeríthetné a teendőket, mint akár egyedúri szeszély akár lelkesedés az avatlan tömeg részéről. Ki fogná indítványba hozni a képviselőházban egy hamar nálunk, nagyszerű csillagdák, könyvtárak fölállítását, természet-régiségtani gyűjteményeinknek, képszo-bráinknak, hozzánk méltó fölségélyezését? Ki fogná indítványba hozni, hogy emeljen a nemzet egy dalmüvet, meg egy színmüvet a Dunapartjára, melyet a nyugatról alávezőnek megpillantani anyit tegyen, mint fölfokozva látni a polgáriasultság hirhedt pompáját? — Vagy ha találkozónék ki indítványba hozná, lennének-e a felséges nép közvetlen képviselői közt, kik fölérvén horderejét a billt támogatni, keresztülvinni ingert éreznének magokban, akkor, midőn a tulajdonkép műértők száma, ha nem záratnék is ki teljesen, mindenetre kisebbségben maradna? Lennének-e elég erősek különböztetni a pazarlás és megadása közt oly adónak, mely nélkül gazdagok lehetünk, az igaz, ódon vagy pitykés gombokban, de aligha birjuk csupán csak buzogánnyal vitt győzelmek babéraival a roman és germán népek előtt fekélyeinket eltakarni.

Mindezekre ellenvetéseket nyerhetünk ugyan, de nem megnyugtatást: mert noha a nagy nemzeti gyülemek tulajdona, hogy ha túlnyomó többsége a beválasztottaknak műveltségben messze elmarad s a hátralevő töredéktől, tud lelkesülni mind a mellett az értelmiség ötletein, ki levén téve az ékesszólás villanyütéseinek, mégis megvagnak a rendszabályok biztosításánál az avatlan jóakaró sokaságnak a maga fellegei, minőkkel egy szakképzett kar államgazdászatilag ellensúlyzott többoldalúsága egyáltalán nem fenyegethet.

Különös hangulatba is hozna egy képviselő kamrát, ki komolyan kezdené holmi vegyesházassági törvény vagy fogyasztási adó megszavazása közepett a legnagyobb részt ügyvédekből s farmerekből, vagy iparosokból állandott követeknek fejtegetni, menyire szükséges a nemzetnevelés emelésére a főváros díszét egy hatalmas, a londoni „Zoological Garden“-nel vetélykedő állatsereglettel öregbíteni! Vagy hogy ne terjeszkedjünk végletekre, nem lenne-e okszerűbb, hahogy vasúti-, gőzhajózási-, távirda-vonalokat, kikötőket, hidakat, vésztornyokat, folyamszabályzásokat, mocsárszáritásokat

szakemberek hoznának szőnyegre, olyanok kiknek csak is az lenne hivatásuk, hogy e tárgyak érdekbéli tapasztalataikat a közügynek szenteljék, és kik szabatosan megtevék előre a költségvetést, fölvilágosíthatják a képviselőket, mi lényeges, mi nem; minthogy pár száz avatlan viszketegétől várja a hon e tényezők fakasztását, gyarapítását, kik e dolgok egynémelyikét legfőlebb naptári ismeretéből sajátították el magoknak, a kik miután mindezek fölött tetszés szerint végeztenek, és a végzés szentesítési szertartások után törvénynyé lett, csak azután kerestessenek elő szakértők zugaikból, s vonassanak kérdőre, valljon lehet-e, s ha igen, hogyan kell a munkához hozzáfogni? — Bizottmányok alakítása a képviselők kebeléből sok helyütt szokásban van, de nálunk csak néhány magánjog, vagy államgazdasági ágban tehetne szolgálatot, miután a megyék vagy városok nem igen szoktak arra ügyelni, midőn borospalackok közelében a jelöltek meghányjákvetik, hogy legyenek vízépítésszek, gépészek, tengerészek stb.

Ily szempontok alatt szabadna létrejönni szerintünk egy államtanácsnak; különben lehetne szép kék diszöltönyök, fehérnadrágok, mint az „Idées Napolienne“ honában, elég finom és alkalmas arra, hogy ujévi tisztelgéskor a többi nagy méltóságokkal festői csoportban vegyék körül Nagy Lajos trónját, de nem bírná a jövő átkait elhárítani a jelen nemzedéktől. Minek is kiragadni a kezdeményezés jogát azok kezéből, kiket a nép bizalmával megtisztel, és egy testre ruházní, mely népszerűtlen?

Nem hisszük azonban, hogy ettől az akademia jelöltjeit féltelnünk kellene. Fizetést huzhatnának rangjokhoz méltót, — 6000 frtnál nem lehetne nekik kevesbet adni, — azért nem jönne senkinek eszébe őket az udvar rendörkémeiül tekinteni, miután szükségkép oly férfiakból alakúlhatna meg csupán a testület, kik a legközelebbi évtizedek alatt szakadatlanul élén álltak, minden nemesebb nemzeties mozgalomnak.

A törvényhozótestület a 48-diki törvények nyomán elég széles választási alapon ülhetne egybe: gyökeres módosítást kívánunk a modorra nézve. Válaszszák a megye képviselői a nemzetéit; a megyéit, mint alább lesz alkalmunk okólni, a járásokéi, a járásokéit

a községekéi. Községek képviselője lehessen mindenki, ki 20-dik évét betöltte, s kit egyébként az 1848-ki törvénycikkek ki nem zárnak. E rendszabály által a korteskedésnek vélnök körülírhatni csapongásait. A megye képviselői már jóformán megtisztulva állnának előttünk, míg a községek és a járások választásain átszivárognának. Valószínűnek tartjuk, hogy a megye népességi viszonyaihoz képesti 40—80 megyei képviselő közt, alig lenne 5, ki hájjal kenné haját: egy ily testület nem fogná túliabálni a közjogi megszorítások mérvait, s ha támadna is szakadás a jelöltekre nézve a „bribery“ nem hatna oly károsan vissza a nemzet művelődéstörténetére, mint holmi 700—800 tagú bizottmány harsány torkú parasztjainak lekenyerezése.

A törvényhozótestület tagjainak száma fölrúghatna 600-ra; mert a 60 tagú államtanács által fedezvék a bajok, melyek fejében néhány vezércikk a napisajtó hasábjain leolvasztásukat követelte. A törvényhozótestület tagjai évenként választathatnának egybe, miután a megyei képviselők, mint osztatlan testület honn szinte folyvást együtt maradnának: nem járna idővesztéssel az új választásokat csendben és gyorsan elintézni.

A törvényhozótestület és az államtanács szintegy, mint az országnagyjai nem lennének föloszlathatók, hanem csak elnapolhatók. Az elnök stb. személyzet még a szüenidők alatt is a fővárosban maradna. Az elnapolásra legcélszerűbb volna 2 napéjegyei és 2 fordulói 1—1 havi szünetet tartani.

A törvényhozó testületet előleg csak a sürgetésjoga illetné meg az államtanácsnál, 3-szori nem-felelés esetében, maga láthatna billekhez. Csak a háború ügyében adhatna akarátának kezdeményző kifejezést. A budget elkészítése stb. az államtanácsnál maradna.

Ily előrelátás mellett nem lenne veszélyes meghallgatni a feleséges népet; avatlanságának egyelőre az államtanács előnyös állása elégséges lenne gátat vetni. De a valódi államférfi tisztje megbozúlni a fölfogást, mely az adózás bizonyos fokától tette függővé a választási képességet s azonfölül elhitette az egész polgáriásult világgal, hogy ez örökre az egyedüli alap, mely ment az agyrémszerű elemeitől. Nem sok önállóságra mutatna eredetiségével anyira

kérdő népünk, ha józanabb gondolatnak tartaná évenként legalább is 81—t. adózó polgárokat részesíteni csupán a törvényhozó s végrehajtó hatalom körüli választás jogában, mint ezt Neckar fejtegette a maga „Dernières Vues de Politique et de Finance”-ában, — vagy olyakra ruházni csupán a lényeges hatalmat, kiknek a vidéken legalább is 20 font jövedelmök vagyon évenként, a városban pedig 500 font tőkék, mint Hume a maga „Idea of a perfect Commonwealth”-ában és ezt azon határozattal miszerint ez maradjon a dolgok rendje örök időkre, ha mondjuk, józanabbnak tartaná, mint nevelni a népet, hogy valahára a tanodai képzettségre lehessen fektetni a népfelség szerveit. Ilyesmit kívánni jelen viszonyaink közt, merőben örvültség; de oly kívánczmányú kögöl, mihelyt egy jól rendezett erős állam jövője jó kérdésbe, mely szükségkép méltó arra, hogy az államtani eszmekörre új oldalról nehézkedve holdjaivá tegye a híres „Political Philosophy”-ban megállapított választási „Canon”-okat.

Mért, nem szabadna reményleni, hogy két nemzedék lefolyta alatt Magyarország elég hatalmas, ha kell, fegyverrel kergetni közköltségen a társadalom valaményi serdülő osztályát bizonyos évek huzamára iskolába? — Mért, nem szabadna reményleni, hogy előbb, mint két nemzedék lefolyta alatt Magyarország elég gazdag arra, hogy minden megye székvárosában legalább is egy a magyar műveltség igényeire előkészítő 8-osztályú, úgy nevezett gymnasiális, — minden járás központjában egy az életgyakorlati nézpontjait teljesen igazolt 4 osztályú, ugynevezett reál, — s minden községben egy legalább az emberi ismeretek elemeit hasonszenvi adagban nyújtó néptanodát fölmutathasson? —

S álljanak elő akkor az állambölcsek, kik elfogúltságukban a műveltségre alapítandó képviseleti rendszert csak egy „Gelehrten Republik”-féle szemképrázat alakjában, képzelhetik magoknak, s hirdessék kivihetlennek rendszerünket. Ha herceg és szatócs, kanász és csikós, zsidó és cigány egyiránt kénytelen lesz 8—15 éves koráig legalább is népi iskolába járni, azután pedig, ha tehetsége, kedve ráviszik, a fölsőbb tanulmányokat megizlelni, — különben besoroztatnának a hadseregbe, de nem mint tisztencsek, —

nem lenne-e könnyű végrehajtani a törvényt, mely azt mondaná: községi képviselő minden, ki legalább is községi iskolát végzett, — járásbeli képviselővé választathatik a községbeliek által csak az, ki legalább is járásbeli (reál-) iskolát végzett, — megyeivé pedig a járásbeliek által, ki legalább is megyei (gymnasialis) iskolát; országgyűlésre válasszanak a megyei képviselők, ha csak lehet, olyat, ki egyetemen volt; pusztán gymnasialis műveltség egyedül inkább tehetség vagy tapasztalat mellett jogosítson jelöltségre.

Ha a törvényhozótestület ily elemekből ülepednék le, ki lehetne venni az államtanács kezéből a kezdeményezést: addig nem.

Mi ugyan messze vagyunk még a dolgok ily arcúlatától; — de nincs Poroszthon és Helvetia. A gyakorlati államférfi kötélye egyengetni az utat, s meggyőződni hogy ezek nem légvárok, hanem jóslatai a művelődés történelmének s befognak teljesedni.

De egy látszólag merész elméletet kell itt érvényre emelnünk, mielőtt átmennénk a felsőházra. Mi a városokat az államjogra nézve egy tollvonással megkivánjuk szüntetni. Tekintessenek a 10,000 lakosnál népesebb helyek bevégzett járásoknak, a kisebbek pár falu toldalékával, egy vagy más járás alkrészeinek: a királyi városoknak melyek 10,000 lakosnál kisebbek, hagyassék meg az ártatlan kitüntetés, ha nem megyei székvárosok egyúttal, járásokul betudatni.

Nem tartjuk e röpirat föladatának bővebben ereszkedni e kérdésbe; kiket megnyer a gondolat, önmagokból meríthetik az okadatolást.

Az országfő-, székvárosát Budapestet megyének lehetne nyilatkoztatni: s mind ez átöltöztetett városok helyhatóságai alább kifejtendő szervezésre várának. Ez értelményben követeket a törvényhozó testületbe csak a megyék küldenének: mégis ki lenne, s jobban fejezve ott a nemzet akarata.

A felsőház állana az „országgyűlése”-ből. Így is lehetne nevezni őket. A „senatus,” urakháza,“ stb. nem jól vennék ki magukat a Garák utódainak rovására. Belépnének a r. k. érsekek és megye püspökök, 3 apát, a görög egyesült és nem egyesült érsek és megye püspökök, a protestans superintendensek, a zsidó főrabbi; — a tábornagyok és osztálytábornokok, (az ugynevezett (Right) General

az angoloknál, General der Infanterie, Cavallerie stb. poroszoknál, oroszoknál, nehezen jőne nálunk, legalább mint a 48—9-ki előléptetések mutatják divatba); a valóságos tengernagyok (Right Admiral) és altengernagyok (Viceadmiral), — ha lennének! — a hercegek egyedenként 20 éven fölül, a grófok 32- és a bárók 45-éven fölül, (az ifjabb grófok s báróknak megyei úriház levén föntartva); — azonfölül az egyéb szolgálatot nemtevő nagyméltóságok, kik az államtanács dicséretére 20 évig viselt akár ministeri, akár követi stb. hivatalaiknál fogva „kegyelmes“ címre jogosítvák, valamint különös kitüntetésből az államtanács előterjesztésére a törvényhozótestület által megkoszorúzendó nagy írók s művészek; — de nem a korona titkos tanácsosai, sem a főispánok, — maradjanak ezek honn, és ügyeljének meggyéikre.

Végül a végrehajtó hatalmat gyakorolná az államkormány.

Kedvünk tartja a ministeriumot 10 tárcára osztani: 1) külügy, 2) belügy, 3) egyház, 4) nevelés, 5) igazságszolgáltatás, 6) pénzügy, 7) hadügy, 8) tengerészet, 9) földművelés, bányák, ipar, kereskedelem, 10) közművek, közlekedés, középületek. (A muzeumok, könyvtárak, csillagdák, állatseregletek, színházak, szinkörök, stb. a nevelés ministere alatt állnának.)

Az országglárokat — a 10-et — az államtanács jelölne ki, és a törvényhozó testület erősítené meg a felsőház hozzájárulta nélkül. csupán a királynak lenne joga visszautasítani a tárca átadásánál a nem tetszőket. Háromszori fölküldés után azonban e jog is érvényét vesztené. Az országglárok felelősek lennének a nemzetnek: a törvényhozó testület bármely pillanatban a ház sorompói elé idézhetné őket, de egyedenként, és a vizsgálatot az államtanácsra bizná; vétkes vagy gyöngé voltuk esetében a törvényhozó testület tárcavesztetteknek nyilatkoztathatná, de ismét csak az egyedeket, s nem az az egészet, mint költött testületet. Valóban nagy émeletől kímélne meg annak látása, ha nem játszanának a pártok a parlamenti rendszer mellett szünet nélkül bujósokát: az egyes tagok kiküszöbölése az államkormányból e nézetek nyomán nem vonna maga után oly fontos következményeket, mint ott, hol a ministeriumban a leglényegesebb kérdésekben valódi „conseil d'état“-i szerep, Stein értemé-

nyében van rendesen föntartva. Ez esetben az államtanács és a törvényhozó testület kizárnák a ministeritanácsok ez oldalú horderejét; honárulással szabadna vádolni a kormányt, ha mind a 10 egyszerre mondana le pusztá fahé-ból. — A tárcavesztettek helyébe új országglárokat ismét az államtanács jelölne, szemelött tartván a régi sinai közmondást: „vei kiün, nán, vei csin, püi“; fejedelemnek lenni nehéz, ministernek nem könnyű. A ministerium elnöke lenne a nádor, vele egy rangba állítatnék az államtanács elnöke, a törvényhozó testület elnöke, és az országnagyok vezére. Három elsőt a király nevezné ki, az államtanács fölterjesztendette 6-6ból a törvényhozó testület által kiszemelendő, és az országnagyok által — de csak a nádorra nézve — támogatandó 3-3 jelölt közül. Utobbi, az országnagyok vezére örökösen a hercegáldornagy lenne.

Ama három elsőt a király nevezné ki, hogy ez által belegyen végezve az egyensúly, melyet elméletünk folytán a legfőbb hatalmaknak az államban egymásra kellene gyakorolniok.

A nádor, az államtanács és a törvényhozó testület elnökei, mindaddig megmaradnának pontjaikon, míg vagy saját kérelmekre vagy a törvényhozó testület kérelmére, vagy a király jónakláttábó aa államfő által elnem mozdítatnának.

Az államtanács, a törvényhozó testület, az országnagyjai, az államkormány az ülésszak megnyitásakor, mindanyiszor egy nagy terembe gyülnének: együttvéve ekép adnák meg nevét egy „nemzetgyülés“-nek.

Komolyan nem lehetséges, miszerint e mintáknak a megyékbeni keresztülvitele feledtetné mind az előnyöket, mind a bajokat, melyekkel akár a municipiumnak, akár a centralisatióknak egyoldalú alkalmazása áll kapcsolatban? —

Legyen a megyében a főispán képmása a királynak.

Az államtanács terjesszen a törvényhozó testület elé 4-4 jelöltet: válaszsza a főispánt közölök utóbbi, — erősítse meg rögtön a király, hacsak említett kifogásnak tér nem nyílik, a nélkül, hogy az országnagyjainak támogatására lenne szükség.

Nevezze ki a megyei tanács elnökét, a megyeházának elnökét, a megye urainak vezérét, és a megyei kormány elnökét

a megyei tanács 3—3 jelöltje közül, a megyeházának hozzájárulta nélkül.

Legyen a „megyetanács“ az a megyére nézve, mi az államtanács az ország érdekében; — a „megyeháza“ — az mi a törvényhozótestület; — a „megyeurai“ azok mit az országnagyjai; — s a „megyekormány“ az mi a ministerium, en miniature.

Álljon a megyetanács 12 tagból terjeszte elő ezeket 24 jelöltben a megyénként föllálitandó megyei akademia — miről alább — a főispánnak: nevezze ki őket utóbbi.

Szintügy mint az államtanács tagjai, maradjanak 4 évig pontjaikon a megyetanácséi is; 4 év letöltével küszöbölje ki a törvényhozótestület elnöke — itt a megyeházaé — azokat kik ez idő folyama alatt mi jelét sem adták szolgálati készségöknek, az által hogy fontosabb indítványt szőnyegre hoztanak vagy ilyenek megvitatásában kitüntenek volna. Ugyanazért legyenek az államtanács ülései szintügy mint a megyetanácséi nyilvánosak; s bocsátassanak rögtön közre a nap munkálatai.

A megyetanács természeténél fogva kimaradnának abból a had tengerészeti szakmák képviselői, stb.

A megyeháza foglalja magába azon 40—80-at kiket a megyék népessége arányában az egyes járások képviselői e célra megválasztanak. Maradjon e testület mindig együtt csak tartson 4 szünetet az évszakoknak megfelelőleg. Az egyes tagokat azonban folyvást a megyeszékvárosában tanyázásra köteleyezni fölösleges. A választások újítassanak meg évenként, a kilépők azonban ép oly kevésse legyenek megválaszthatók a következő 1 évre mint a törvényhozótestület kilépő tagjai.

Főadata lenne e megyei képviselőháznak: a) megválasztani, mint látók a nemzeti képviselőket a törvényhozótestület számára;

b) utasításokat adni a megyetanács sugalltából a fölküldötteknek, de csak mint pusztá figyelmeztetéseket; nem állna azonban jogukban bonckés alá venni bármi szín alatt is a hozott törvényeket, hanem másfelől gyakorolhatnák ékes szóllásukat a nap kérdései fölött helyeslő vagy roszaló modorban, úgy is ez a valódi böl-

dogsága fajtánknak, ha toastokat mondhat. Itt megemlítendőnek véljük, hogy mind-e gyűlés számára a legtágkörűbb nyilvánosságot követeljük.

c) a megye érdekében a megyetanács indítványait, elfogadni, módosítani, vagy visszavetni azon menet szerént melyet az államtanácsnak a törvényhozó testülethözi viszonyában játszani engedénk. A támogatót itt a megyeurak, a megerősítőt a főispán eszközölnék. A megye jogkörén belül esnének mindazon iutézkeések melyekre a nemzetgyűlés figyelme nem terjeszkednék. Utak javítása, pocséták lecsapolása, ünnepélyek rendezése, stb. pénzgyűjtések engedélyezése az államáltal igénybe nem vett célokra nyujtanának bő anyagot egy ily tisztes társaságnak az életunalom elűsésére.

A megyei urak háza szánva lenne a magyar közélet fényének emelésére szintűgy mint az országnagyjainak gyuleme, s egyúttal ezen szerepre melyet utóbbi az államra nézve elfoglal. Belépnének a r.-k., g.-k. és g.-n.-e. címzetes, választott püspökök, apátok, prépostok, kanonokok; protestans kerületi esperesek stb.; — dandárnokok, ezredesek, alezredesek; — tengerőrnagyok (Contreadmiral,) parancsnokok (Commodore) sorhajó- és fregatkapitányok, akkor midőn a megyében állomásoznak, vagy szabadságra, vagy akár ranggal elbocsátva akar nyugdíjatva, oda mint szülőföldjökre hazatérnek; — grófok 32, bárók 45 éven alúl de 20 éven felül; mindazon udvari rangfokok tulajdonai mindazon nemzeti hivatalviseltek, kiket a „m é l t ó s á g o s“ megillet. Ki lennének zárva a járások fejei a főszolgabirák.

A megye-kormány a ministeriumot tükrözné visza; és a valás, — hadi, — tengerészeti, — külügyi tárcák kizártával 6 ügyérségből állana a kormányelnök ellenörködése alatt. Az ügyérek, — nem bánjuk, alispánok körei lennének: a) közigazgatás, — b) igazságttolgáltatás, — c) nevelés, — d) pénzügy, — e) földmiveles ipar, kereskedelem, bányák, — f) közművek.

A megyei ügyérségekre a megyetanács által történnének a jeölések; 4—4ből választana a megyeháza s erősítené meg a megye urak hozzájárulta nélkül a főispán — a ministeriumok nevében. Az ügyérek 4 évig maradnának hivatalaikban, ekkor, ha elő nem

léptettek, a megyetanács által újból ajánltathatnak, mint jelöltek a megyeházának.

A megyei ügyérek felelősek lennének: a megyeháza bármely pillanatban sorompói elé idézhetné őket, és ugyan országosan végzett dolgokban számon vehetné tőlük az utasításokat, melyek rovására működének, csak enyit, — nem többet, különösen a megyét érdeklő, s a megyetanács indítványára a megyeházában hozott határozmányokra nézve azonban vizsgálatot rendelne el, s azt a megyetanácsra bizná: elmarasztalás esetében a megyeháza szintűgy tárcavesztetteknek nyilvánítaná őket, sőt el is ítélné, mint a törvényhozó testület az országlárokat.

A megyei hivatalnokokat az ügyérekön alúl, minők: p. o. az igazságszolgáltató ügyérségben a törvényszéki ülnökök stb. lennének, a megyetanács jelöltjei közül az államkormány, illetőleg a megfelelő ministeri tárca jogcímére a főispán nevezné ki a legjobb bizonyítványúakat.

Az által, hogy mind a 6 szakban egyenrangúvá üttetnének a hatásköri hasonló hivatalai nagyobb figyelemnek lennének tárgyaivá az államgazdászati legfontosabb ágai; a népnevelés pedig gyorsan ragadtathatnék keresztül a gyökeres reformokon.

Mi nem félnénk egy művelt magyar bürokratiától, ha egyszer módunkban állna ösztönt gerjeszteni azon kilátások után, melyeket nyújt népünk jobb rétegeiben. Ugyanazért szeretnők biztosítani az igyekvők számára az előléptetést; — szeretnők elkülöníteni a fogalmazás igényeit a kezeléseitől. --

A megyék fölosztatnak járásokra. Ezeket azonban a népesség szembeszökőbb arányában kellene kimondani. A városok, mint látók, 10,000 lakoson fölül, vagy az ezeknél kisebb, de szabad királyiak, szintén mint pusztai járások nyernének szervezetet.

A járás élén állna a főszolgabíró. Őt a megyetanács 4 jelöltjéből a megyeháza szemelné ki, és a főispán erősítené meg a király nevében. A főszolgabírák is mindaddig maradnának állomásaikon, míg a megyetanács által följebb nem jelöltetnek, s ki nem neveztetnek, s míg a főispán által mint vétkesek vagy hanyagok el nem mozdítatnak.

A tanács, a képviselők, az urak, a kormány a járásban is keresztül vitetnének: itt a tanácsot a főispán nevezné ki a megyetanács 24 jelöltjéből: száma tagjainak 6-ra rughatna. A képviselőket a községbeliek választanák egybe. Az urak közé számíthatnának: katolikus papok vörös övvel, székeskáptalani rangfokon alúl, a protestans esperesek stb., őrnagyok, kapitányok, corvettekapitányok, tengerészkapitányok egyáltalán, — földbirtokosok, 1000 holdon fölül, de nem hason vagy magasabb értékű tőkepezések, hivatalviseltek e megszólítással: „n a g y s á g o s.“ Ki lennének zárva a községek fejei. A városokban a földbirtokosokon kívül az egyetemek oklevelezett tudorai is belépnének.

A járás-kormány — „t i s z t s é g“ vagy „h a t ó s á g“ — kifejtené mind a 6 szakmát, a megkívántató hivatalnokokkal. Élükön állna az ellenőr főszolgabírói czimmal; mindanyit a megyetanács jelöltjei közül a főispán nevezné ki az illető ministeri tárca nevében. A megyetanács pedig mint a jelelő tanács mindig a legjobb bizonyítványokkal ellátottakat szemelné ki.

Hogy mi dolga lenne a járástanácsnak, kiderül azokból, mit a megyetanácsról mondtunk; szintúgy megérthetők onnét a járásházának, a járásurainak, és a járáshatóságnak teendői.

A képviselőkre nézve azonban megjegyzendő, miszerint nem kellene a megyeiek példájára mindig együtt ülniök. A városokban egyébként gyakrabban jöhetnének együvé, már csupa mulatságból is.

A községek élén állna a községfő, — hogy népszerűbb legyen — „s z o l g a b í r ó!“ Kinevezné a megyetanács jelöltjei közül a király nevében a főispán. A tanács — 6 tag — ugyanazon úton jönne létre, mint a járástanács; — képviselő lenne az egész férfnemzedék 20 éven fölül, a menyiben infamia vagy proletariatus ki nem zárják, sem szolgálatánál fogva függetlenségét el nem veszttete.

A községi urak sorába tartoznának: k., g. k., g. n. e. fölszentelt papok, az egyenrangú lelkészek egyéb vallásfelekezetektől; főhadnagy-, alhadnagyok a sereg- és hajóhadtól, földbirtokosok 100 holdon fölül; — a legalább 20 éviglen hivatalviseltek „t e k i n t e t e s“ címmel; akademiái művészek.

A község-kormány — „község-hatóság” — állna egy ellenőrből, és a 6 szak-tisztjéből. Ezeket is a megyetanács ajánlatára a főispán nevezné ki az illető ministerium nevében. Nagyobb községek, minők: p. o. a mostani 8—9000 lakósu városok adnak ürügyöt a fölületes körültekintésnek is e személyzetre: de főnakadhatna méltán a jelenlegi rendszer embere, ha azt képzelné, ugyananyi tisztviselőt akarunk tukmálni a 2—400 lakósu falvakra. Hisz ezek még iskolamester is alig bírnak most eltartani! Korántsem; utóbbiakra nézve aként lehetne intézkedni, hogy a községfő, a szolgabíró alatt az ellenőr egy más hivatalnokkal megoszthatná a 6 szakma kielégítését — értjük a megyei parancsok teljesítését, vagy a község netáni határozmányainak végrehajtását — szükség esetében a szolgabíró maga vihetné a közigazgatást és az igazságszolgáltatást, az ellenőr a nevelés-, és pénzügyet, egy járulnok pedig a hátralevő kettőt.

A községi testületek elnökeit, mint már kitetszhetik, a főispán nevezné ki az államkormány nevében: az urak vezére a községben lehetne a plebánus, vagy ha több a protestans, a lelkész.

A városok, melyek járásokat fejeznének ki, külvárosaikban meganyi községet nyernének; ezek hatóságainak fölállítása a körülményektől függne, mint ezt a járástanács kifejtendette, elméletben azonban nem szabadna azok létjogát kétségbe hozni.

A nagy mezővárosok, 6—9000 lakossal, több községi hatóság kifejtését szükségelnék; az idősb szolgabíró képezhetné ez esetben a kapcsolatot a földrajzi egység igazolására.

Budapest, a főváros, mint megye több járásra lenne osztható, minők p. o. a mostani külvárosoknak felelnének meg; ezek ismét több községekből folynának egybe, mint alkrészekből. — Ime bennünket csak egy ily rendszer elégítene ki: ám de a formák csillogása is csak úgy, ha a népfélség általa örök időkre látszanék fedezve.

Meglehető fontosságúnak neveznők a nézpontot, mely előtt elenyésznének a társadalom egynémely osztályának kizárólagos igényei a magasabb állami alkalmazásra. Nagyon különösen érzi magát az ember, midőn hallja hogy a főispáni székbe csupa hazafias tündésből, még a leghatározottabb hívei is az „égalité”-nek, csak gazdag noblemant óhajtanak. Félnék, különben nem fogja föntarthatni

tekintélyét! Mindenek fölött félnek pedig, hogy nem lesz jóféle prém huszárjainak mentéjén, s hogy nem lesz kirakva a lépcsőzet, estélyre hivottak elbájosására, valamely párisi üvegházból szerzett cameliákkal — azután, minő szégyen volna az, ha a külföld megtudná, hogy nem oly Cliquot-val vendégelte meg ő méltósága a bizottmányt, minőt a boldogúlt porosz király kedves Humboldtjával szokott ballet után kóstoltatni, hanem legfőlebb holmi Creme Bouzy-val, — vagy hogy még szakácsot sem tart Grimod de la Reynière iskolájából, csak szakácsnőt!

Azt véljük e jó urakat könnyen, meg lehet vigasztalni, — bátor nem szemközt a dolgok jelen arcúlatával. Adjanak a főispáni hivatalal 12,000, a megyei ügyérséggel 4000 forint évi fizetést, majd akadnak homo novus-ok, kikkel jól lehetend kormányozni, s kik pár hó alatt még azt is megtanulandották, mikor kell világos, mikor sötét keztyűt húzni, s ez oldalról sem idézendik elő, netán modorral bíró vendégeik ajkfelvetését. Fölvett viszonyok közt a gentlemanek is meglennének kímélve a korteskedéstől. Jobban éreznék magukat mezei lakaikban valamely ruganyos balzac-on vagy parkjaik üde pázsitján, mint midőn a kövezetlen kisvárosi utca sarát kell gázolniok egy sereg paraszt leány s legény élén, citrommal, rozmarinnal kezökben, mint násznagyoknak, vőféleknek, kiadóknak, — egy szolgabíróság- vagy alispánságért. Nem is hihetjük, hogy világfájdalom szállná meg azért aristokratiánk azon tagjait, kik különös hajlamot magukban az állam iránt nem éreznek, — ezeknek nyitva állna az út az önkéntüntetésre ép úgy, mint a viskók fiának — ha nem lennének is főispánokká. Egyébiránt rendszerünk nem tagadná meg, sőt követelné, hogy a független magyar nemzet megadja 20—30 érdemes nevű főúrcsaládjának a hercegi koronát — p. o. a Bethleneknek, Károlyiaknak, Keményeknek, Mikóknak, Nádasdyaknak, Széchenyieknek, Telekyeknek, stb. — ez elég lenne kárpótlásnak. Szolgálni a nemzeti hadseregben, ragyogni Londonban, Párisban, Madridban, St. Petersburgban, mint magyar attaché, feledtetné az előnyt deresre huzathatni pár kanászbojtárt a megye nevében. Sőt elvárnók, az opera ujdon modorban fog fölépülni: lesz benne páholy az udvar számára is; — nas, szépelghetnek ott a majdani

palotahölgyeknek — miután a jogot kamarássá lehetni, ki sem fogja józan észszel tőlök elvitázni — deli ifjú mágnásainak, s ha megúnják a sok matinée musicale-t a fővárosban, haza rándúlhatnak rendezendettebb birtokaikra s tehetnek tenyésztési kísérleteket a nubiai lófajjal; úgy is azt híreszteli néhány utazó, hogy nemesebb vérű s alkatú az minden eddigi Filho da Putánál.

Adja meg hát mindenkinek a magáét az állam: utat a tehetőségnek, katáskört a tapasztalatnak, jutalmat az érdemnek, s hagyja csillogni a puszta főrangot ott, hol jó oldalai többet használhatnak, mint árnyoldalai árthatnak.

Egészen véve rendszerünk nem teremtene magának ellenségeket, ha egyszer egy hatalmas nemzeti hadsereg védve alatt gyökereket verhetne.

A főuraknál még szivesebben fogadnák a köznemesség és polgárság; a földműves osztály pedig lassanként hallatlanul kezdené magát érezni, a nélkül, hogy eszébe jutna, miként hizelegnek neki. Az alsó papság első fogna buzogni a szószékről egy kormányforma mellett, mely az iskolát anyi előnnyel kecsegteti: a főpapok is evangéliumi örömmel értenék meg csakhamar, hogy míg befolyásukból tulajdonkép az új külsőségek mitsem vonnak le, csak zaklatásoktól szabadultak meg, — s evangéliumi örömmel értenék meg, hogy a hon sorsa javul.

De elméletben a gáncsok egy egész sorának nézünk eléje. Alig lenne józan egyébként azok ellenvetése, kik a törvényszékeknek oly katonásdinak látszó alárendeltetését vetnék szemünkre. Mi ellenkezőleg az igazságszolgáltatás papjainak mindazt kívánjuk biztosítani, mit csak egy Jeremy Bentham kívánna, főleg pedig a törvény útján kívüli elmozdithatlanságot: rontana az valamit az ügyön, ha az országos főtörvényszék, vagyis a járás és megyei törvénykezési elemek betudtával, harmadfolyamodványu törvényszék Budapesten aként lenne fölállítva, hogy, ha kell, százakra menő biráinak minden szakmáltatást kimerítő számából vállakozva, egyegy semmisítő bizottmányt megadhasson, mellőztével a jelen hétszemélyes stb. álkoskodásoknak? — Rontana az ügyön, ha nálunk a semmisítő törvényszék elnöke nem részesülne oly szerfölötti megtiszteltetésekben,

mint Europa legtöbb államaiban, — még a fiatal görögöknél is — hanem alája lenne rendelve az igazságügy országlárának? — Hisz nálunk a legfőbb törvényszék az alkotmány körüli vétségekben akár a ministerek, akár stb. részéről nem ugyanazon bíróság ítélne, melyhez a legelő-elkülönzésérti panaszokat szokták fellebbezni, hanem ítélne a törvényhozó testület!

Más nevezetes ellenvetést tehetnének azok, kik fölütnék egy magas író azon helyét, hol 12 pontban adja elő a népképviselőt kellékeit. E magas író szeretné, ha a képviselők keze nem volna megkötve, — ha a nép nem ellenőrzéné küldötteinek magaviseletét, mint testület, — ha nem követhetne el befolyásával a nép képviselőin semminemű számbeli erőszakot, — ha a népképviselőt egyenesen gyakorolná magát, s a képviselőket nem a nép által választottak, de a nép maga választaná, — ha nem hozatnék, mi más választás, vagy veto kapcsolatba a népválasztásával, s viszont, ha a képviselők testülete sem volna följogosítva kizárni kebeléből tagjait, kivéve infámiát, és a törvényszerűleg formulázott adósságok nemfizetését, — ha az egész község birna képességgel a megválasztásra, eltekintve a kiskorúságtól, az infámiától, és a bírói ítélet által nyilvánosságra hozott insolventiától, — ha a képviselő az osztályok jelentékenységének megfelelőleg lenne beosztva, — ha a népesség nem szolgálna az egyedüli criterionúl a választandók számára nézve, — ha viszont el sem is hanyagolnák annyira a népességet, hogy föltünő egyenetlenség támadjon a választó kerületek közt, — ha elég nagyok lennének a választó kerületek, hogy megakadályoztathassák a szavazó lekenyerezését, — ha a választás minden teljeskorú nem becstelent érhetne, ki jó nevelésben részesült, s ha a későbbi vagyoneszteség nem vehetné el a jogot, ha a szavazás nem lenne titkos, kivéve tradesmanek esetében.

Igaz, a mi rendszerünk nem felelne meg e pontok közül mind-egyiknek, de azért teljesen biztosítaná a népfeliséget. Mi csak jobban ki akarnók fejteni azt, mit ama néhai lord-chancellor 1838- és 1839-diki Education Billjeiben szőnyegre hozott.

Enfin, inkább hallgatunk a bölcs Khung-fu-cseüre, mint a szájhős demagog Kleónra. Ez azt mondja Thuküdidész szavaival

az atheneieknek: hogy az emberek ügyefogyottabbjai az élesebbelméjűekhez képest legnagyobb részben jobban kormányozzák az államokat: ezek ugyanis bölcsesebbeknek akarnak látszani a törvényeknél, és letorkolni a közügyben valaha csak mondottakat, mint kik egyéb, jelentékenyebb dolgokban nem mutathatnák ki bölcsességüket, és az ilyesmi által közönségesen romba döntik az államokat: azok azonban nem bizván saját tehetségökben, tudatlanabbak vélnék lenni egyfelől, mint a törvények, más részt meg kevésbé képesek gáncsolgatni a jól szólló beszédét; azután egyenléről, inkább bírják, mint vetélytársak, nagyobb részt boldogúlnak. Mégis szivesebben megbarátkozunk e versével (21) a Lün-jü ötödik könyvének: „A tanúlt ember olyan, mint a csendesen hömpölygő folyam, mely örömet talál önmagában. Meg van a tanúlt emberben egy nagy indoka a mozgásnak, a jámbor emberben egy nagy indoka a nyugvásnak.“ De ki fog tetszeni mindemből, mit előrebocsátánk, hogy ez elvet nem úgy akarjuk alkalmazásba vezetni, hogy megérdemeljük a sinai bölcs haragját, ki a Hia-Lün tizenharmadik fejezetének ötödik versében e kérdést intézé tanítványaihoz:

„Tegyük föl, hogy egyvalaki betanúlt 300 ódát a ‚Versek könyvé‘-ből, s azután hivatalt kap, hogy vezesse a közigazgatás ügyeit, de nem bírja betölteni, vagy ha küldetést nyer, mint nagy követ a világ négy tája közül valamelyikre, s nem bír megbízatásának saját erejéből tiszteségesen megfelelni, valljon használna-e neki valamit, ha neki állna s még többet igyekeznék olvasni?“ — Mert mi épen a szakképzettséget engednők hatni az államgépezetben!

Egyedül azoktól nem kérünk felvilágosítást, kik rendszerünket a takarékoság nézpontjából ellenzendik: sőt készen állunk számukra a vizsgáztatással.

A nagyszámú államhivatalnokok úriás díjazása nem is jelen viszonyokhoz való. A valódi financier-ek föladata azonban nem kiaknázni a gazdag életet, hanem új ereit is nyitni, mind az anyagi mind a szellemi nedvkeringésnek. A majdani szabad Magyarországnak állandó elég hatalmában. Nem lesz szüksége szerfölötti adóvetni, mégis milliók lesznek kilátásban, — hogy úgy mondjuk — a háztartás beszerzésére. Kívánjuk, hogy mindent az állam tegyen:

noha látjuk, menyit tesznek egyesek vállalva Angliában. Bámuljuk a brit nép egyesülési hajlamát, de nem bízunk a mienkben. Ha ama boldog szigeten százakra megy a tudományos társulatok száma, melyeket nem a kormány alapított, úgy nálunk csak egy erős népszerű s gazdag kormánytól lehet reménylenünk, hogy az angol kisebb városok „Mechanics Institution“-jait, „Philosophical Club“-jait megyei akademiákkal pótolja. S e rendszabály — azt hisszük — merész szökéssel rántana bennünket Europa szemében az előtérbe. A megyei akademiák jobban célhoz vezetnének, mint a legmesezerűbb „Literary Fund“-ok, másrésről a tudomány iránt is több érdeket költenének, mint maga a „Royal Asiatic Society“: célozunk az emberi hiúságra. Fölújítók e kérdést, hogy alkalmat vehessünk magunknak a takarékosdiak szóváltását elfogadni. Kivánók ugyancsak, hogy a megyei akademia tagjai — mint kifejtők a megyében született, vagy ott domiciliummal bíró írók, kik az országosba még nem vétetének föl, a tudományok 6 osztályából 2 — 2, — húzzanak fizetést: de csak a rendes tagok, — a levelezők nem — körülbelül 500—600 pengőt. — Az országos akademia r. tagjainak legalább is 6000 forint évdíjt kellene juttatni az államkincstárból. — Az országos akademia levelező tagjai, mint ilyenek fizetést nem huznának, de tagjai lennének a megyeieknek egyebeken kívül, s akkor az öszveg bizonyára erkölcsiesb színezetet eszközölné az irodalmi működések egy némely ágának. Tudják meg azok, kik most följajdulnának e pazarlásra, hogy e kiadásokat könnyen lehetne egymás közhasznú intézménnyel ellensúlyozni. Értjük a megyei színházakat. A kormánytól csak azt kívánók, emeljen épületet. Az előadások pár év leforgása alatt kifizetendik a költséget: mért, nem lehetne végzést hozni a törvényhozó testületben, hogy minden mágnás család, mely a felsőházba tagokat küld, tartozik vagyonához vagy készségéhez képest megyéjében a színházban páholyt tartani, — s ha nem jár is, legalább 400 forintot évenként befizetni? —

Vagy mért ne tarthatnának a nemzeti művelődés érintett hatalmas emeltyűinek gyarapítására lelkes honleányok s ifjak a megyei színházban váltakozva a díjazott színészekkel vagy időszakonként műkedvelő előadásokat? — Nem lenne-e rájuk nézve nagyobb

mulatság színpadon föllépni, mint a jelen divatnak megfelelőleg, a saison estélyein szárazon fölolvadni Hamlet vagy Desdemona szerepét, a nélkül, hogy megszűnének karszékeik támlájához düleszkedni? — Eh bien, hajlandók vagyunk hinni a megyei színházak zsu-folva lennének, télen úgy mint nyáron, s dúsán kamatoznának az elaggott írók fölsegélyezésére. Budapestről is azt tartjuk, ha lenne 10 nagy színháza, mindig tömve lenne, míg most egy nyomorú szu-golya sem bírja állandóan belül tartani delejkörén közönségét. A talányt megfejtendik azok, kik emlékeznek, hogy míg csak két magyar lap jelent meg a fővárosban, alig rugott az előfizetők száma egy negyedére annak, mint utóbb, midőn anyira megszapordtanak, de még inkább megfejtendik azok, kik jövén Tolnából, Baranyából három hétig is alig bírnak a saison alatt operába jutni.

S ha nem is bírná magát mindez kifizetni? — Szerencsétlen államférfiak, kik azt hiszik, hogy azon néhány százezerrel, sőt millióval, melyeket a hivatalnokok méltó díjazására, s ép ez által tán a képzettség forgalombai hozására fordíthattak volna, egy 16 milliányi közel 6,000 kies □ mérföldön lakó nép budgetében valami jelentékeny öszveget takarítottak meg.

A magyar nép szereti a fényt, szereti az államot, de csak úgy, mint a gourmand, ki azt hiszi: nem azért eszik, hogy éljen, hanem azért él, hogy egyék. Arisztotelesz az emberi életet három rovatba tolja be: a magyar ezek közül kiválólag az államéletet vallja. A magyarban nincs érdek, mint a babülóniban, vagy a lobrok építőiben volt, anyit bibelődni a világegyetemmel, vagy mint van most az angolban, a bibliát egyeztetni a geológiával, a németben tűnődni a „Nichts,“ a „Seiendes Werden,“ és a „Werdendes Sein“ fölött.

A magyar szeret harcolni, és vitézebb tud lenni a föld bármely népénél De szeret, ha ezt tenni nincs szükség, — enni, inni, pipázgatni, nyujtózni, politizálni és — alispánná lenni, vagy legalább szolgabíróvá.

Minek e népnek megrontani kedvét? — Minek nem lesni elgyöngéjét, hogy kielégíteni és öntudatlanul, ha máskép nem megy, a tökélyesbésülés útjára téríteni lehessen? —

Mindamellett e rendszer, — mint említők — nem jelen viszonyainkhoz való.

Napjainkban a magyar nemzet nem lehet meg erős municipium nélkül. A municipium mint egész ránk átszállott alakjában a legotrombább formák közé tartozik, minők csak a népek életében kifejlődtek.

Árúl el egészséges észet, sőt némi bölcsességet, mint minden, mit a történelemtől nyertünk; de egyoldalú fércmű minden mélység, minden rendszer és körültekintés nélkül, melyről első pillanatban fölismerszik, hogy egymásután közeledtek a mesterek feléje, fölémelték a vésőt, — csakhogy nem tiszta fővel, hanem a sorscsapásaitól egyre sajnó szívvel, — s mi keservökben nem csoda — tántorogva holmi vígasztaló Hegyaljaitól.

De municipium biztosíthat bennünket csupán mindaddig, míg a németiség ellenhatásával kell küzdenünk. A centralisatiótól most a jó hazafiak még méltán félhetnek, ismervén a gyarló emberi természetet.

Ép azért fogtunk tollhoz, hogy kifejtsük azt, mit a heves vita közben eddigelé kifeledek.

Elkomolyadva vettük észre ugyanis, hogy a műveltség oly kevéssé kérkedhetik népünk tulnyomó részénél fontos vimányokkal, miként legnagyobb részét azért előbajnokoskodnak a municipium mellett, mert csak benne pillantják meg az édent, hova évezredek mulva jutni epedeznek.

E rövidlátás a történelmi alappal takarózik. Mintha nekünk magyaroknak volna okunk multunkkal kérkedni! Mi az, pár nyomorult csata, melyekben győztünk. Mintha az aztekek nem vertek volna vissza néhányszor kis számmal nagyobb erőt! Smit is tettünk mást?

Kivettük a kocsikereket, hogy a vendég tovább mulasson velünk az örökös dalidóban, ősök füstös képei alatt, zsirtól csöpegő abrosz s keseves cigányzene mellett. Tettünk a polgáriasságnak szolgálatot nagyot, nagyobbat, mint bármely nép, tán Nagy Sándor ind hadjáratát kivéve, hadjával valaha tett De míg az angolok, franciák, olaszok, németek bejárták a földtekét, megismerkedtek fölületével, a virányokkal, melyek beszönyegzik, az álatvilág vidoran szökellő ingerképeivel, melyek feledtetik éltünk árvaságát; kiaknázták a gözt,

villanyt, delejességet, az elemek válrokonságait, ellesték nagyszerű távcsövekben a hold hegyeinek magasságát, és fölbontották a távúl köd-lebek müriád napjait, s ismét leolvasták a rétegek temetőjéből a teremtés multját, nemesítvén izlésőket a bedült ódonság mintáin, s ildomot merítvén az évlők tanúságaiból, addig mi latinúl tanúltattuk ifjainkkal hazánk nyelvét, másra nem igyekeztünk oktatni őket, mint, hogy: „*Extra Hungariam non est vita*,“ s elhittettük minmagunkkal is, meg a serdülő nemzedékkel is, hogy tudományokkal foglalkozni nem egyéb, mint belépti jegyet váltani a tébolydába.

Érzi ezt minden honfi, ki nyugat műveltségében osztozik: tudja, hogy toldott-foldott félszeg intézményeket, melyek még az ország első hivatalnokának, a nádornak sem határoztak rendes fizetést, s melyek a szolgabíró phrenológiájára bízta, valljon 25 bottal vagy a nélkül bocsássa-e el — pusztá rápillantás után a vádlottat, — újakkal, az idő kívánalmainak megfelelőekkel pótolni akarni, nem anyi nálunk mint pusztá rajongási viszketegből bevenni egy adag mákonyt, behagyni kötni szemeinket, azután jakobinisipkát tenni fejünkre, egy törrel fölfegyverkezve az utczára kirohanni s kiáltani: „*Le a historiaival!*“

Szilárd meggyőződésünk, kivéve azon esetet, midőn azért teszük, hogy német nyomást kijátszanak, államférfiaink ősi, úgynevezett nyolcszázados hagyományainkat a történelmi alaphoz ragaszkodással azonosítják, hamis tant hirdetnek.

Félek, nem egyeben gyökerezik egész vértanúskodásuk, mint egy szóvirágon, melyet külföldi nagy íróktól tanultak el. Mert egy Tocqueville, egy Guizot, egy Hallam vagy Mackintosh joggal tehetik midőn nagy hangon oktatnak, hogy a mely nép múltjával szakított, örökre veszve vagyon.

Máskép áll a dolog Franciaországgal, Angliával, sőt Németországgal, Olaszhonnal stb. is. Volt azon népeknek egybehangzó történelmi multjok, szakadatlanúl a jelen pillanatig haladhattak a művelődés útján, mi pedig oly multtal soha sem birtunk, mióta csak az Etelközön átjöttünk, melyben a nemzeti szellem magának teljesen nyilatkozást engedhetett volna, azért mi sohasem ismertük minmagunkat anyira, mint ama népek, tehát soha sem

tartoztunk észszerűleg anyi kegyelettel az öröklött formák iránt. Azt hittük magyarnak lenni anyit tesz mint pöre ingben káromkodni, zsinóros dolmányban járni, ügyesen handabandázni karddal, furkósbottal vagy fokossal, nyereg nélkül megülni a lovat, csárdába járni, s azután elkölteni egy jó nagy adag turóshaluskát, gulyás-hust, gombocot, egy pár itce somlyai mellett.

Hogy miben álljon a magyar geniusz, főleg állami rendelkezésekre nézve, még soha sem birhattuk ellesni. Más lett volna, ha egy Hunyadi Mátyás után ismét egy Nagy Lajos került volna trónra, s ezután ismét egy Sz. László vagy Kálmán, s ily királyok vezették volna keresztül Magyarországon belső történetét a renaissance, Pompadour és a copf korszakain s készítették volna elő a francia forradalom benyomásaira, 1789-ben. De mi történt?

A mohácsi szerencsétlenség óta soha sem birtunk minmagunk teljes tudatával: török handzsárok yattagánok villogtak a békés polgár képzeletében egyre, s rokonvér csordúlta iszonynyal tölté el álmaikat.

Közbejött a reformatio előidézte belszakadás. A törököt végre leráztuk nyakunkról, de az ország elvult pusztúlva, s elmaradt nyugati társaitól. A mult század közepén az angolok, franciák, olaszok irodalma már megérte aranykorát, midőn a mi embereink Tinodi Lantos Sebestyénen rágódtak. Idővel eljött a másik szélsőséggeli káros szövetkezés.

Főurainknak jobban izlett a párisi divat, a bécsi udvaribál, az angol negédek mint elárult népünk vonaglásai: főuraink szolgálivá lőnek a külföldnek, és megtagadták, mert nem látták át, hogy venné ki magát finomúl a magyarság velinen, — megtagadták hogy magyarok.

A legutóbbi 30 év átalán azt bizonyítja, hogy birunk haladni, még pedig gyorsabban, mint bárki más, bizonyítja azt is hogy tán sokban öntudatlanul is nyugat felé haladánk, azaz hozzá közeledünk. A füstmozdonyok kanyarló vonatai egész pompával midőn bérceinken átdübörgenek, a karcsú gőzösök midőn Tiszánk habjait szeldesik, a cséplőgépek midőn az alföldi méla tájkép némaságába távol-dobogás hangjaival belezenélnek, nagyon jól veszik ki magu-

kat, sőt még a táviró sodronya s cölöpjei is. Senkinek sem jut eszébe a valóban műveltek közöl, hogy azért szabad államélet ígérése mellett, nemzetiségünk fölött kétségbe essék, mindenki örül a haladásnak, hogy most nem kell három hónapig Pestről Kolozsvárig utaznunk, s a mellett még minden lépten-nyomon ijedeznünk, hogy belefulunk a sártengerbe.

Ép oly kevéssé hiszem, hogy az értelmiség szerencsétlennek találná magát, vagy veszélyeztetve a hon jövőjét, ha a megyekben a közigazgatás el lenne választva az igazságszolgáltatástól, ha a törvényt megyéenként nem sedriák kezelnék, melyek tagjai azzal kezdik hivatásuk megoldását, hogy elhatározzák, ki bántotta meg őket, s kit veressenek vagy verjenek, kékre-zöldre este az utcán pókrócot vetvén rája hazamentében, hanem jogtudósokból kinevezett független törvényszék, vagy ha a megye főorvosát, főmérnökét szakértő nevezetességek jelölnék ki, s szakértők neveznék ki a legajánlatosabb tulajdonúakból s nem ittas kortesekre biztatnék 200—300.000 ember egészségi állapotára fölügyelni. Vagy ki találná magát jogaiban csorbítva, ha a tanügy a földművelés, ipar, kereskedelem, a kéziművek, európai lábra való állítására megyéenként, stb. új szaktisztségek állítatnának föl, miután jelenleg nehéz lenne eldönteni, kit illet a néptanodákra fölügyelni közelebről, az első vagy a második alispánt-e, vagy pedig a kerületi scholarum inspectort, s még nehezebb valljon törődik-e valaki azok sorsával egyáltalán, kivéve úgy a hogy, a szolgabíró?

Mi magyarok tehát nem követnénk el erőszakot a történelmen, ha a XIX. század haladását kielégítő szakrendszere, munkafelosztásra fektető majdan a magyar államot; — nem követnénk el erőszakot, mint követének el a franciák, midőn Rómát kezdék utánozni, s consulokról, citóyen, Cinnákról, Laisokról stb. kezdtek beszélni, lenyakazván a királyt, s eltörülvén, hollott anyira szerettek csillogni, a születési arisztokrátiát!

Mi e röpiratot közrebocsátók, mert egyrésztől meg akartuk mutatni, hogy magyar főből is kerülhet ki octroy, még pedig szerencsésebb valami, mint minővel Bach hitte az anyi különváló

elemből álló osztrák birodalmat központosítva tökélyesbíthetni, másrészt pedig körvonalát akartuk adni annak, mi ha előbb nem, hát századok múlva okvetlen bekövetkező viszonyok közt méltó leend népünkhöz: félők, nehogy csupa szükkeblűségből ne birja máskép képzelni némely jámbor atyánkfia magának a dolgot, minthogy még a menyországban is választott alispánokra lesz bizva a közügy sorsa, s majd csak rá korteskedik egy pár arkangyal meg cherub, vagy legalább egyik másik rokonára, sógorára, kinek sugván egy jószót egy itce neszmélyi mellett majd, csak deresre huzathatja a szemtelent, ki nem emeli meg előtte bárányüvegét, hanem még inkább fogai közé szorítja pipáját, noha nem is régi familiából való!

Nem akartunk tehát homályt vetni azokra, kik a municipiumot tulajdonkép csak a Lajtántúli ordonance-okkal szemközt nevezték szabadságunk palladiumának.

Idővel mindez amúgy is be fog következni, habár nem is jelen minta szerint, melyet közelebb egyéni izlésünk mutat be az olvasónak. De a vezéreszeme meg fog valósúlni: lesz idő, midőn a magyar fajtát nyugat nemzetei büszkén fogják magukénak vallani; — lesz idő, midőn a magyar fajta megértendette, miként nem az a hivatása hogy keletet képviselje, hanem, hogy keletet civilisálja.

Csakhogy akorra már a dolgok arculata egészen megváltozott. A nemzet szerencsét fog magának egy szép reggelen kívánhatni; hogy az oláhok-, rácok- és horvátoktól nagylelkűleg megszabadúlt, kik a nyomás ellen közös ügyet vihetnek velünk, az igaz, de kik visszanyerve függetlenségöket, velünk egy államot alkotni többé huzamosb időre sohasem fognak: mert már anyira ők is haladtak, hogy ne álljanak ellent ama nagy igazság erkölcsi kényszerének, mely — Európában pár évtized alatt be fog teljesedni, mely követeli, hogy legyen anyi állam a földtekén, a hány nyelvet azon beszélnek!

Nincs is szükség rájuk. Most honárulással határos indítványba hozni Sz. István koronájának ily megcsónkítását: de majd idővel ez mind máskép leszen.

Egy nemzet, melynek nyelve gyökszavainak sokaságára nézve az ó-arabot utóleri, hangzatosságára az ó-persával méltan vetélykedik, alakzatainak gazdaságára, belfejlemére pedig nem csak a szanszkritot meg az ó-hellent, de minden ismert nyelvet fölülmúl, — egy nemzet, melynek nyelve ép oly alkalmas a szószerkekre, mint a lant mellé, ép oly kifejezés-dús tud lenni a hölgyek termében, mint ágyúk dörgése közt a rohamoszlop előtt, esküszünk az istenségre, hogy egy nemzet, melynek ilyen nyelve van, még akkor is, ha őt vármegyére lesz szorítva — csak a tengertől el ne legyen vágva, — nagy hatalmasságot fog képezni Európaszerte előbb-utóbb!

Jóslat hangja szól belőlünk, de nem vakjóslaté.

Kétfélekép juthat el a magyar a polcra, melyre hivatta van: választani azonban most még nem az ő dolga. Valamint a bölcsek vagy a biztos lassúdan működő, de végtelen idő hatásával magyarázzák ki a világekorszakok betemetetésének a földkérgén mutatkozó nyomait, vagy pedig rögtön bekövetkező szörnyű katasztrófákat hoznak mozgásba, hogy a teremtés művét bolygónk fölületén erőszakosan romba döntsék, és a dolgok régi rendjének romjain egy új nemzedéknek készítsék el, egyengessék az életet: úgy mi is kijelentjük, hogy vagy át lesz engedve a magyar nemzet természet-szerű fejlődésének, és akkor a táblabíró politika, a korteskedés csak századok múlva fogják igazolni történelmi szerepünket: vagy pedig jönni fog egy erős király, nagy mint Dante Veltrója, ki halomra lövet mindent, mi diadalmentét föltartóztathatná, egy hős, kinek egyúttal elég magas lesz szelleme befejezni rajtunk az évezredeknek balsors miatt mindig félbeszakadt munkáját! Hamarább kibékülnénk mi egy ily zsarnokkal, mint bármely nép, mely könnyezni szokott a szabadságért. Mert a föld valamenyi népe közt a magyaron lehet legkönnyebb uralkodni, ha akad, ki előbb — fényével megvakítja!

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Ára 50 kr. oszt. ért.

